

undervisning under sin uppväxt och deltagit i mässan varje söndag med sin familj. Praktiken, hur man gör som katolik, har kommit före den dogmatiska läran om varför man ska göra det. Senare har mässorna blivit något mer än ett obligatorium, de har blivit en vana och ett behov, en fristad och plats för gemenskap.

Såsom Salminen-Karlsson tecknar ungdomarna finns det inga tecken på att ungdomarna är segregerade i sitt vardagliga liv. Ändå blir det tydligt hur de söker sig till varandra då det är lättare att umgås med dem som har samma åsikter som en själv. Gemenskapen fungerar både bekräftande för det katolska normsystemet och stärkande för relationerna till andra utanför gruppen. Det är givetvis inte något unikt för de katolska ungdomarna att de söker sig till varandra. Detsamma gäller ungdomar som satsar mycket på sport, friluftaktiviteter, rollspel eller andra aktiviteter. Sökandet efter en identitet under ungdomstiden (och kanske hela livet?) innebär oftast ett visst avståndstagande från andra grupper, också av praktiska anledningar som tidsbrist. Den tid man har att umgås utanför skolan väljer man att tillbringa med dem man vet att man har något gemensamt med.

Salminen-Karlsson är bekymrad över ett par resultat av sin studie, och jag tycker det är viktigt att lyfta fram dem. I botten handlar det om den ensamhet och utsatthet som ungdomarna upplever och avsaknaden av arenor att diskutera livsfrågor. Detta borde bli en tankeställare för var och en av oss.

För det första upplever ungdomarna att de inte får någon som helst förståelse för sitt normsystem och sina livsval i skolan. Särskilt tydligt blir detta i moralfrågor som rör sexualitet och äktenskap. De demokratiska värden som den svenska skolan ska stå för kan ifrågasättas, eftersom vissa normer tas för givna, exempelvis att ungdomar har sex, och att sexuellt aktiva använder preventivmedel för att förhindra graviditet. När detta blir en självklar förståelse för att diskutera ett ämne, är det inte enkelt för de ungdomar som inte omfattas av denna norm. Flera av dem vittnar om hur även lärare har svårt att möta deras åsikter.

För det andra får ungdomarna sällan äldre katolikers eller katolska prästers förståelse för de svårigheter de har att följa de katolska reglerna och det utanförskap de upplever i skolan. Ungdomarna har i uppgift att värna de katolska värderingarna, men får inga handfasta råd om hur man ska hantera specifika situationer. Frågan aktualiseras t ex när det gäller sex före äktenskapet. Ingenstans får ungdomarna lära sig var gränsen går: vad är det som hör hemma inom äktenskapet och vad kan göras före? Inte heller har de fått veta hur denna regel konkret påverkar äktenskapet.

Ungdomarna saknade alltså såväl i skolan som i församlingen forum för att diskutera livsfrågor. För att hantera denna situation valde många av ungdomarna

att helt lita på kyrkans råd i moralfrågor och inte själva ta ställning. Det aktiva valet att överlåta valet till kyrkan kan givetvis problematiseras. Men man kan också se det som ett rationellt val för att hantera de konflikter som uppstår med det normsystem som styr deras liv.

Ett problem med denna typ av undersökningar bland ungdomar är att svaren till viss del är hypotetiska. Ungdomarna har ingen erfarenhet av den problematik som döljer sig bakom en del frågeställningar. De har ännu inte bildat familj och kan se skilsmässor som något som kan undvikas om man bara anstränger sig. Precis som Salminen-Karlsson har jag på nära håll följt katolska par som separerat, och de problem som det kan innebära såväl i relation till församlingen som till tron och praxis. För katolska präster i Sverige kräver den faktiska verkligheten helt andra lösningar än dem som ungdomarna diskuterade. Studien har ändå ett stort värde i sig själv, och visst skulle det vara spännande att intervjua ungdomarna om tio år och se hur de då ser på sina liv och sin tro!

Anna Davidsson Bremborg

Ola Sigurdson och Jayne Svenungsson (red.): *Postmodern teologi. En introduktion*. 285 sid. Verbum, Stockholm 2006.

Michelangelos *Tomas Tvivlaren* är omslagsbilden till den nyutkomna antologin i postmodern teologi. Jag förundras över Michelangelos dramatiska gestaltning av Kristus. Konstnären berättar om Tomas mänskliga kamp men också om Guds utsatthet inför den tvivlande människan. Sörjer Kristus att Tomas inte tror tillräckligt starkt? I ljuset av den postmoderna reflektionen skulle svaret vara att han snarare sörjer Tomas längtan efter en säker tro, en tro som skall ge människan kontroll över sin Gud. De elva texter av samtida teologer och filosofer som ingår i *Postmodern teologi* ställer alla, om än på olika sätt, frågan om möjligheten att bedriva en seriös teologisk reflektion med utgångspunkt i insikten om att säkerheten inte hör till människans villkor.

Postmodern teologi inleds med Ola Sigurdsons och Jayne Svenungssons introduktion som ger en bakgrund till antologins texter. Introduktionsavsnittet är dels en kort historisk framställning av postmodern teologisk diskurs, dels en reflektion över dess karaktär. Författarna vill göra läsaren uppmärksam på att den postmoderna teologin tar sina former i dialog med den samtida filosofin. Det moderna projektets brister eller till och med omöjlighet är ett centralt tema. Till skillnad från de flesta moderna tänkare söker en postmodern filosof att utforma en filosofi som är fri från tron på Förnuftet. Förnuftet dekonstrueras framför allt i sitt anspråk på att vara universellt. Det hävdas vara

lika språkligt, kroppsligt och historiskt som det mänskliga jaget. Jaget finns inte heller bortom språket och den aktuella livsvärlden.

Introduktionstexten berör två postmoderna kon-
texter: den nordamerikanska och den europeiska. Den första utgörs av professionella teologer medan den andra växer fram som en «teologisk vändning» bland professionella filosofer. I framställningen av den nordamerikanska utvecklingen argumenterar Sigurdson och Svenungsson bland annat för att den postmoderna reflektionen till en viss grad har försvagat betydelsen av de traditionella positioneringarna inom teologin. Redaktörernas presentation av den nordamerikanska postmoderna diskursen är ett spännande försök att dekonstruera Chicago-Yale-dikotomin.

I beskrivningen av den europeiska utvecklingen uppmärksammas det växande intresse som professionella filosofer (framför allt i Frankrike och Italien) visar för klassiska teologiska frågor. Ett exempel som ges här är Jean-Luc Marion som läser Jacques Derrida och ser «en potential till en mystiskt influerad gudsförståelse» i hans texter (s. 29). Derrida själv kom att med tiden engagera sig i «teologiska frågeställningar». En paradoxal utveckling äger rum: medan man i nordamerikanska teologiska kretsar använder sig av postmodern filosofi för att kritisera det egna metafysiska arvet kommer filosoferna i Frankrike och Italien att upptäcka nya vägar till den transcendente Gud.

Läser man en framställning av postmodernt tänkande förväntar man sig en presentation av vad dekonstruktion kan tänkas vara. En sådan framställning hittar man mycket riktigt i introduktionstexten till *Postmodern teologi*. Den visar på flera exempel av dekonstruktion inom teologin där feministisk teologi utgör ett. Begreppen «erfarenhet» och «kvinnlig erfarenhet» står i fokus. Ett «stabilt kvinnligt subjekt» (s. 31), som bärare av en kvinnlig erfarenhet, dekonstrueras i den feministiska teologins senare utveckling på ett sätt som liknar kritiken av Subjektet bakom allmänmänsklig erfarenhet och universellt förnuft.

Antologin består av elva nyöversatta texter med en kort presentation av respektive filosof eller teolog. Läsaren möter teologer som David Tracy, John Milbank och Janet Martin Soskice vid sidan av filosofer som Jacques Derrida, Gianni Vattimo och Richard Rorty. Kriterier för urvalet av texter redovisas av redaktörerna på följande sätt: «en spridning mellan teologer och filosofer, agnostiker och ateister, geografisk hemvist och traditionsmässig tillhörighet» (s. 39). Valet av kriterierna kan enligt min tolkning förstås mot bakgrund av strävan att introducera postmodern diskurs för bredare teologiska kretsar samt introducera teologi för dem som intresserar sig för postmodernitet.

Låt mig kort beröra två texter ur antologin. Den för den svenske läsaren redan välkände italienske filo-

sofen Gianni Vattimo är med i antologin med texten «Den Gud som är död» ur hans bok *Efter kristenheten. Mot en icke-religiös kristendom* från 2002. Vattimo för en klagörande diskussion om två aspekter av Guds död. Den ena är den moraliske Gudens, filosofernas Guds död samt «en pånyttfödelse av det heliga i en mängd former» (s. 122), som i Vattimos framställning har ett tydligt samband med den filosofiska kritiken av metafysiken. Den andra är «en övergång från uppfattningen om varat som en struktur till uppfattningen om varat som en tilldragelse vilken kännetecknas av en tendens av försvagning» (s. 122). Vattimo menar att den postmetafysiska tidsåldern uppvisar ett släktskap med «västerlandets religiösa tradition» just i dess förståelse av varat som tilldragelse (i motsats till en nödvändig ordning och en given struktur). Sekulariseringen blir i så fall «ett visserligen paradoxalt men dock förverkligande av varats inneboende tendens» (s. 123). Texten är både intressant och tillgänglig och kan mycket väl fungera som en grund för olika typer av teologisk diskussion om till exempel den kristna gudsbild som både dogmatiskt och traditionellt inkluderar en paradoxal uppfattning om Guds död. Texten kan också läsas som en avancerad religionskritik som en seriös teolog måste förhålla sig till.

Den andra text som jag vill beröra är ett exempel på komplexiteten i en nutida ateistisk hållning, som är av stort intresse för teologin. Richard Rortys «Antiklerikalism och ateism» från 2002 är ett försvar av hans egen «religiösa omusikalitet». Rorty visar på likheter mellan sin egen och Vattimos antiessentialism (misstänksamheten mot alla slags givna «strukturer» och «väsen»), vilket gör kriget mellan vetenskap och teologi till en föga meningsfull sysselsättning. Rorty menar att en religiös hållning är just en hållning, en position som är omöjlig att rättfärdiga för en «utomstående». Det är lika omöjligt som att rättfärdiga en trosföreställning om en rättvis social ordning för någon som inte själv har ett hopp inför framtiden.

I sin helhet är antologin en bra introduktion till den postmoderna teologin och dess seriösa utmanare. Den fråga som antologins redaktörer ställer inledningsvis och som bland annat aktualiseras i Rortys reflektion över Vattimo handlar om möjligheten att bedriva en teologisk kritik av samtiden och den egna traditionen inom ramen för postmoderniteten. *Postmodern teologi* ger oss ett bra första underlag för en bredare svenskspråkig diskussion om postmodern teologi och dess kritiska potential. Mångfalden inom postmoderniteten, som på ett bra sätt avspeglas i antologin, kan då fungera som stöd för den som är misstänksam mot definitiva svar och snabba generaliseringar.

Elena Namli